

Torrent, sento a parlar del *Realenco d'Alzira*) Els més coneguts són els diversos *Realencs* pertanyents a Alzira, si bé també en recordo de Carlet, Rafelguaraf, Alginet i altres. Més al Sud resta freqüent l'ús com a adjectiu «els rius són *realénjcs*». Roglà: «o sigui que els seus arenys, codolars o gleres, i també el llit quan queda sec, són pas lliure per al bestiar (ve a ser com dir 'no de propietat privada'). «tot això és terrenó *realénjk*» Font d'En Carròs (1962), «allò és *realénjk*» Bolulla (1963).

De la variant ross ant. *rial* (supra) deu derivar un adj de tela «unum copertorium de tela *rialat*» que Alart troba en docs de 1363, 1369, 1379 i 1395 (*InvLC*), si bé vacilla entre definir-lo «jaune et rouge» o «aux armes du roi» Més en *AlcM*, s. v. *realat*, -ada, *15 reialat Re(1)alesa* [Lab] en lloc del qual s'havia dit *reialitat* [S. xv, *Fi C Urg, DAG*] *Reialet Reialista* [Belv.], *realisme*

Realme [c. 1330], Muntaner, explicant deliberacions dels prohoms de Montpeller sobre el matrimoni de Pere el Catòlic: «si lo Sr. Rei moria, e no hi havia hercu --- seria gran dan de madona la reina e de Montpestler, qui covendria que vengües en altres mans, e --- no volriem que Montpestler isqués null temps del *realme* d'Aragó», fets de 1204 (§ 3, Casac. i, 19.26, *10 realme* Bof.); *raialme*, *ray-*, Reixac (*Q*, 29.27; 46), «seguex-se que los grans principats, e los grans *reyal mes* e senyories, no cessaran, ans staran muls e pus fort que no fan huy», Eiximenis (*DAG*); «la vegueria de Conflent, qui affronta ab lo *realme* de Fransa», «en lo *15 realme* d'Aragó», «en lo *rialme* o fora lo *rialme*», docs. ross. de 1369, 1413 i 1390 (*InvLC*), «ne li aguera levat lo *realme*, ne s fóra fet rey», *Fi del Comte d'Urgell* (*NCl*, 37), StVicentF (*Serm.* i, 69.19), «Roger de Llúria, home de valor inextimable, e de nació catalana, e en aquelles saons almirall del *realme* de Sicília», *Decam* v, § 6, 320.9 (id. en el resum inicial de la novella, 317.4), trad. «Rugger dell'Oria --- amiraglio del re --- Federigo» (ed. 1961, 347.18).

Mot comú amb el fr. ant. *realme* (mod. *royaume*) i oc. ant. *r(e)ialme* (l'it. *reamme*, antigament també *ream(o)*) sembla haver partit de l'èpica en franco-italià, i del fr. passà a l'angl. *realm* [S. XIII]) Format com a modificació del ll. *regimen* sota la influència de *REGALIS* 'real'. El mot apareix ja com a *realme* en el *15 Roland* (assonat en *á* o *ã*, car hi ha alguna variant discutida), en llengua d'oc *realme* (o *rialme*), en tres o quatre textos dels Ss. XIII-XIV (si bé un parell fent referència al reialme catalanes de Sicília, a. 1401, Rayn. v, 67; PSW VII, 184). Com que en les llengües gallo-romàniques antigues és tant o més freqüent *regesme* (B. de Born, *Sta Doucelina*, *Crozada* etc.) o *reeme*, -ame, que vénen d'una adaptació mig-sàvia del llatí *regimen*, és ben probable que el mot vagi tenir el seu focus primitiu en la França carolíngia (cf. Baist, *RFgn* XIX, 639-40; Bloch; Moll, *AORBB* III, 56); no gaire diferent de l'oc. ant. *regesme* i més prop encara del llatí, cat. *regisme*, que és 'realme' ja en les *VidesR* «En Leonort daria a él e al *regisme* de França gran dapnatge», fº 225v1 (traduint ll. *regnum*, p. 691)

Encara que relegat al llenguatge literari, la tradició del mot no es perdé del tot entre nosaltres en els segles baixos el *DAG* en cita una frase feta popular, que es troba en romanços tradicionals «el rey ha fet un pregó - per a tot el seu *reyalme* / tots los ducs, condes y gefcs anassen a la mas<ad>a» (MilàF, *Romillo*, 248D) I tot seguit el tornaren a usar els poetes, en qualitat de mot noble «Y mentres ells en terra bevian l'ona amarga, / al *reyalme* s'acosta, felis, de Gerió, / y en una tronca d'alba s'agafa, que li allarga / aqueix, de vora l'aygua, pujat en un turó», *Atl*, esborrall de 1867 (VIII, 20b, el mot desapareix després en millorar l'estròfa), i en bells versos de Maragall i JnAlcover

Reietó, en el sentit propi de 'rei', usat amb matis despectiu o depressiu, comparant els flacs reis terrenals amb el del Cel: «Jutge final, / en tribunal, / cert, quant seurà, / esclafarà / los *reyatons*, / les nacions / ---», i en un altre passatge, potser al·ludit a Longinus o un altre militar romà de la Passió: «Déu verdader / --- / si tu l supliques / --- / ell t'oirà / --- / Dimas --- per prompta fe / hac paraís; / pren per avís / Centurió / e l *reyató* / que obtingueren / quan hi vingueren / ab tanta fe / ---», JRoig (*Spill*, 11707, 11190).² El moixó és «Regulus cristatus» o «R ignicapillus» (Serradell, *Sota Terra*, *Cl Munt Tssa*, 129); «busqueta o *reyató*: regulus», OPou (*TbPu*, 44); Verdaguer en una poesia juvenil (*O C Pop* XXIX, 189 11), i en l'esborrall de l'*Atl*. (1867): «de noy en ses juguines deixant-los en l'herbatge, / un frescal de vegades cercàvem, vora 'l riu, / per a nostres esbarjos, / ahont de bla fullatge, / al *reyató* robàvem, o a la verdosa, 'l niu» VI, 17d

En cat occid diuen *rei petit* (Àreu, 1933; Bof, 1973, veg *ALIURE*) o *petit rei* (JBXuriguera, *Margarit*, 41); *reiet* val. (Onda, *DAG*); *ræst* mall. (Son Cervera, 1964) *reinet* en el Capcir (*BDC* III, 118); es formaria *reietins amb sufixació paral·lela: d'on, propagant-se la nasalitat *reientins*, usat repetidament per Verdaguer i amb conservació de l'antiga -n (< nu), de la fonètica arcaica gironesa, *reientin*, usat a SFGuíxols, Caça i Palamós («ocell semblant al reietó», *BDC* x, 303, i en l'olotí PVayreda), com explico en *LleuresC*, 303, n. 2 (inútil doncs l'explicació per etim. pop. d'*AlcM*). També *rei-menut*, *rei-moixó* Cf. la tesi zuriquesa de Brugger, *Noms du rotelet en France* (1922). *Reietejar* [1706, *DAG*]

De la mateixa arrel que *REX* tragué el llatí el verb *rēgēre* 'governar, regir', que passà al català des de molt antic, si bé només per transmissió culta; en part hauríem de dir semi-culta, caràcter suggerit per formes de conjugació forta, com *rēger*, *regen*, freqüents en Llull i no estranyes a d'altres antics: «¿qual cosa vos és semblant que sia a Déu pus agradable en est món: o vida ermitana, o vida de rey qui sia bé acustumat en *rēger* son poble?», «a un seu fill ell hac fet mostrar com sabés *rēger* sa memòria a menbrar» (*Merav*, *NCl* II, 106; IV, 243.26, també 246.14), de tota manera també veiem *regir* en obres seves: *Merav* IV, 243.25, 245 26, 246 13; *Blanq* I, 150 23. I formes de present